

Riitta Oksman

Adaptiivinen toiminta- ja ohjausmalli opiskelijan tukemiseksi ja opintojen keskeyttämisen ehkäisemiseksi

Ammatillisen koulutuksen opiskelijat tarvitsevat monenlaista tukea yhä enenevässä määrin saadakseen opinnot päätökseen. Opintoihin sitoudutaan huonosti ja opintojen keskeyttäminen on myös valtakunnallisesti huolestuttavaa. Nuoret syrjäytyvät ja jäävät yhteiskunnan ulkopuolelle. Erityisvaikeuksia omaavilla on riski joutua moniongelmaisuuksien noidankehään. Mitä ammatillinen koulutus voi tehdä tämän asian parantamiseksi ja opintojen läpäisyn tehostamiseksi? Tässä artikkelissani etsin vastausta adaptiivisella toiminta – ja ohjausmallillani, jota esittelen erilaisten tutkimusten ja hankkeiden valossa.

Taustaa ja tilastoja

Ammatillisen koulutuksen vetovoima on tasaisesti parantunut ja tällä hetkellä n. 45 % perusopetuksen päättäneistä siirtyy välittömästi ammatilliseen koulutukseen. Osuus oli 36 % vuonna 2001. Ammatillisen koulutuksen suosion lisääntymisen vuoksi kaikille hakijoille ei kuitenkaan aloituspaikkoja riitä. Jos opintomenestys on peruskoulussa jäänyt heikoksi, on syrjäytymisvaara mitä ilmeisin.

Opetus- ja kulttuuriministeriön Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa 2011-2016 tavoitteena on ehkäistä ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä ja tehostaa opintojen etenemistä sekä tutkintojen suorittamista tavoiteajassa.

Tehostamisohjelmalla tuetaan erityisesti opinto-ohjauksen ja opiskelijahuollon ennakoivien ja nykyistä yksilöllisempien toimintamallien kehittämistä, koko tutkinnon suorittamista tukevien pedagogisten ratkaisujen, ohjauskäytänteiden ja toimintamallien kehittämistä sekä erilaisten työvaltaisten oppimisympäristöjen ja – mahdollisuuksien tarjontaa. (Koulutus ja tutkimus 2011-2016, 26.)

Ammatillisen koulutuksen tavoiteajassa läpäisseiden osuus ei kuitenkaan 2000-luvulla ole kasvanut toivotulla tavalla. Vuoden 2000 uusista opiskelijoista 57 % suoritti ammatillisen perustutkinnon tavoiteajassa tai nopeammin. Viimeisin tilasto on vuoden 2005 uusista opiskelijoista, joista tutkinnon läpäisi tavoiteajassa tai nopeammin 58 %. (Koulutus ja tutkimus 2011-2016,80.)

Keskeyttäminen on kuitenkin vähentynyt tasaisesti koko 2000-luvun ajan. Lukuvuonna 2008–2009 ammatillisen koulutuksen keskeytti kokonaan vajaa 8 %, kun vastaava osuus lukuvuonna 2000–2001 oli melkein 12 %. Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneitä oli vuonna 2008 noin 12 000 ja esimerkiksi vuonna 2004 noin 12 400.

Savon ammatti- ja aikuisopistossa keskeyttäneiden määrä nimenomaan elintarvikealalla on ollut huolestuttavaa. Vuonna 2010 negatiivisia keskeytyksiä elintarvikealalla oli 12,3 %, vuonna 2011 16,2 % ja vuonna 2012 13,2 %. Kokonaiskeskeytyksien määrä oli vastaavina vuosia 7,8 %, 8,1 % ja 6,9 %. (Savon ammatti- ja aikuisopisto 2011.) Valtakunnallisesti keskeyttäneitä on ollut elintarvikealalla vuonna 2010 8,8 %. (Varonen & Koramo 2013, 5 ja 23).

Opinto-ohjaus keskeyttämisen ja läpäisyn tehostamisen välineenä

Opinto-ohjauksen järjestämisen tavoitteena on edistää koulutuksellista, etnistä ja sukupuolten välistä tasa-arvoa. Tavoitteena on lisäksi lisätä opiskelijoiden hyvinvointia, ehkäistä opintojen keskeyttämistä, edistää työllistymistä ja tukea jatko-opintoihin hakeutumista. Koulutuksen järjestäjän on kiinnitettävä erityistä huomiota erityisesti niiden opiskelijoiden ohjaukseen, joilla opiskelu - tai oppimisvaikeuksia, poissaoloja koulutuksesta tai elämänhallintaan liittyviä vaikeuksia. (Elintarvikealan perustutkinto 2009, 140. Myös (Toikka & Mustonen 2012, 138-150.)

Ohjauksen lähtökohtana on jokaisen opiskelijan mahdollisuus yksilölliseen opiskelupolkuun. Erityisesti tulee kiinnittää huomiota niiden opiskelijoiden ohjaukseen, joiden opiskelu ei etene suunnitellulla tavalla. Tuen tarve tulee tunnistaa varhain, tukitoimet tulee suunnitella ja käynnistää asianmukaisesti. Opintojen ohjauksen iso haaste liittyykin erityistä tukea tarvitsevien nuorten koulutukseen.

Urasuunnittelutaidot tulisi integroida tiiviimmin opetussuunnitelmiin. Uraohjausta tulisi kehittää myös keskeyttämisen ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää juuri siirtymävaiheisiin. Ohjauksessa tulisi ohjata käyttämään enemmän hyödykseen omia vahvuuksiaan ja kehittämään elämänsuunnittelutaitoja. (Kuronen 2010, 323-326.)

Adaptiivisen toiminta – ja ohjausohjausmallin tavoitteet

Toiminta- ja ohjausmallin päätavoitteena on opinto-ohjauksen ja erityisopetuksen kehittäminen ja liittäminen entistä tarkemmin osaksi opiskelijan kokonaisvaltaista ohjausta ja tukemista opiskelujensa aikana. Lisäksi tavoitteena on ollut pysyvän toimintamallin kehittäminen ja toteuttaminen käytännössä. Mallin tarkoituksena on myös ehkäistä opiskelijoiden keskeyttämistä ja opintojen viivästymistä. Ohjausmallin avulla on entistä helpompi puuttua opiskelijan poissaoloihin ja niistä johtuviin ongelmiin opiskelussa ja osaamisen arvioinnin oikeellisuuteen. Toiminta- ja ohjausmallin vaiheisiin liittyvät ohjeet ja lomakkeet ovat Savon ammatti - ja aikuisopiston Moodle -oppimisympäristössä opettajien ja ohjaajien käytössä.

Toiminta- ja ohjausmalli toimii vuosikellon tavoin ja tavoitteena on, että opiskelija pidetään kehällä koko opintojensa ajan. Yhteistyötä tehdään kuitenkin tiiviisti opiskelijahuollon kanssa. Tässä mallissani erityisopetus ja opinto-ohjaus ovat jo mukana. Ydinajatuksena on se, että opiskelija ei putoa kehästä opintojensa aikana, vaan pystyy ohjauksen ja erityisopetuksen sekä tarvittaessa opiskelijahuollon piirissä suorittamaan opintonsa päätökseen ja kasvamaan ammatillisesti turvallisessa ja yksilöllisessä ilmapiirissä.

Tässä ajassa on tilausta nimenomaan erityispedagogiselle ajattelulle, opiskelua ja oppimista haittaavien vaikeuksien ja uhkaavien riskien varhaiselle tunnistamiselle ja puuttumiselle, rakenteiden joustoille ja opiskelu- ja ohjausympäristöjen yhteisöllisyydelle sekä adaptiivisuudelle, mikä tarkoittaa oppimisympäristöjen sopeutumista muuttuviin tilanteisiin ja erilaisuuteen (Salonen 2013).

Adaptiivinen toiminta – ja ohjausmalli

Toiminta- ja ohjausmallin tarkastelua tutkimusten ja hankkeiden valossa

Opintojen aloittamiseen ja opiskelijan vastaanottamiseen tulisi käyttää lukuvuoden alkaessa paljon aikaa ja lukuvuoden suunnittelu aloittaa jo hyvissä ajoin keväällä. Myös Toikka & Merimaa (2012, 146) tuovat esille opiskelijan kohtaamisen ja vastaanottamisen edistävän opiskeluun sitoutumista. Tutoreiden ja muiden toimijoiden innostava asenne ja aktiivisuus aloitusvaiheessa vaikuttavat nuoren ammatillisen kasvun kehittymiseen (Toikka & Merimaa 2012, 146).

Opiskelijoiden ryhmäytymisprosessin tukeminen nähdään vahvasti läpäisyä edistävänä tekijänä. Niillä aloilla, joilla on hyvä henki ja joilla opiskelijoista välitetään, on läpäisy parempaa. Ryhmänohjauksen kokonaisvaltainen kehittäminen pyrkii osaltaan tukemaan ryhmäytymistä. Sosiaalinen media sekä opiskelijoiden toisilleen antama vertaistuki ja Tutor-toiminta nähdään hyödylliseksi ryhmäytymisprosessissa. Opintojen alkuvaiheen tiedottaminen ja orientointi sekä ryhmäyttäminen nähtiin monissa hankkeissa sitouttavan opiskelijoita opintoihin erittäin hyvin (Vehviläinen & Koramo 2013, 48, 57.)

Opintojen alkaessa tavoitteena onkin opintoihin sitouttaminen ja aikaisemman osaamisen tunnistaminen. Koulutukseen sitouttamisen tulisi kuitenkin alkaa jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Jos oppilas ei kiinnity peruskouluun eikä sitoudu opiskeluun, niin yhtä vaikeaa se on normaalimuotoista ammatillista koulutusta aloittaessa. (peruskoulusta elämäkouluun..) Myös Salosen (2013) mukaan peruskoulussa ns. hyvät ja keskiverto-opiskelijat hyötyvät opetuksesta ja heidän oppimisensa on nousujohteista. Sen sijaan heikommin menestyvät oppilaat eivät saa tarvitsemaansa, juuri heille sopeutettua opetusta, jolloin he eivät saa mitään nostetta opintoihinsa, vaan syrjäytyvät.

Tarvitaan siis kokonaisvaltaista ohjauskulttuuria, teoria ja käytännön välisen ristiriidan lieventämistä, osallistavia työmuotoja, opintokokonaisuuksia ja modulointia suosivaa opetussuunnitelma-ajattelua, tavoitteellista yhteistyötä nuorten työpajojen ja muiden sidosryhmien kanssa, aikaisemman osaamisen tunnustamista sekä syrjäytymisilmiöitä

ehkäisevien ja korjaavien toimintamallien kehittämistä ja lisäämistä. (Kuronen 2010 277-288.)

Hankkeet läpäisyn tehostamisessa

Valtakunnallisissa läpäisyn tehostamisohjelmassa toimii useita hankkeita: POLKU, Hyviä käytäntöjä läpäisyn tehostamiseen, Polkuja läpäisyn tehostamiseen - tavoitteista näkyviksi teoiksi, Läpsy - Läpäisyn syventäminen, Joustavuutta oppimiseen, muutamia mainitakseni. Nämä hankkeet ovat osa koulutustakuuta ja niiden tavoitteena on erityisesti tukea niitä opiskelijoita, joiden keskeyttämisalttius on tavanomaista suurempi.

Hankkeissa on pyritty miettimään pedagogisia ratkaisuja keskeyttämisen ehkäisemiseksi ja läpäisyn tehostamiseksi. Myös näiden hankkeiden tuloksista on tullut esille samansuuntaisia toimintamalleja kuin omassa ohjausmallissani. Esimerkiksi sähköisten oppimisympäristöjen kehittäminen ns. somepedagogiikka, vertaistuki (tutorit) ja ryhmäytyminen opiskeluun sitoutumisessa, monialainen yhteistyö sekä opitun tunnistaminen ja tunnustaminen sekä työpajaopiskelu. (Vehviläinen & Karamo 2013, 34-35.)

Sosiaalinen media keskeyttämisen ja läpäisyn tehostamisen välineenä

Sosiaalisen median avulla pyritään saamaan opiskelijat kiinnittymään opintoihin motivoimalla ja aktivoimalla heitä. Oppiminen voisi olla muutakin kuin luokassa oppimista. Sosiaalinen media on myös osa tulevaisuutta. Edellä mainittujen hankkeiden tulosten perustella opiskelijat ovat innokkaita käyttämään sosiaalisen median palveluita. Sosiaalinen media tarjoaa mahdollisuuden osallistua eri tavalla. Joillekin opiskelijoille kynnys olla paikalla sosiaalisessa mediassa voi olla pienempi kuin normaalissa luokkatilanteessa. (Vehviläinen & Koramo 2013, 45-47.)

Sosiaalista mediaa voi hyödyntää myös toiminta - ja ohjausmallissani jokaisessa vaiheessa. Jo opintojen tutuksi tekemisessä ennen opintojen alkua voidaan hyödyntää

esimerkiksi facebookia ja Youtubea. Lisäksi ryhmäytymisen ja pajatoiminnan ohjauksen sekä muun yhteydenpidon välineenä sitä voidaan hyödyntää. Blogeja ja portfolioita opiskelussa ja aiemmin opitun tunnistamisessa.

Päätelmiä

Ammatillisen koulutuksen ja ohjauksen perustehtävän toteuttaminen alati muuttuvassa yhteiskunnassa on haastavaa. Koulutuksen järjestäjät joutuvat koko ajan muuttamaan suuntaa ja samalla tuottamaan ydinosaamista. Mainitsemisiani tutkimuksissa sekä erilaisissa hankkeissa että omassa työssäni, on tullut esille se, että koulutusjärjestelmien on muututtava. Perinteinen opetuksen tarjonta ei enää toimi, vaan opiskeluympäristöjen on oltava entistä joustavampia. Läpäisyn tehostaminen edellyttää myös opiskelijan innostamista, luotsaamista, hyväksyntää ja huolenpitoa sekä vuorovaikutusta. Ohjauksen ja opetuksen tehtävänä on vastata tähän huutoon.

Lähteet:

Koulutus ja tutkimus vuosina 2011-2016. Kehittämissuunnitelma. 2011.Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 26-80.

Kuronen, I. 2010. Peruskoulusta elämänkouluun. Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämänkoulusta peruskoulun jälkeen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 277-326.

Numminen, U., Heino, J., Joronen- Vallin, K., Karlsson, R., Lerkkanen, J., Virtanen, R & Pirttiniemi, J. 2005. Miten tuemme opiskelijaa oppilaitoksessamme? Opas ammatillisen oppilaitoksen opinto-ohjaussuunnitelman laatimiseen. Helsinki: Opetushallitus.

Salonen, P. 2013. Vuorovaikutus ja kommunikointi ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisessa. Läpäisyn tehostamisohjelman työseminaari Tallink Silja Line. 6.5.2013 Luento. Turun yliopisto.

Savon ammatti- ja aikuisopisto. Tilastot.2011.

Toikka, I., Merimaa. H. 2012. Opinto-ohjaus ammatillisessa koulutuksessa. Teoksessa OPO. Opinto-ohjaajan käsikirja. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2011:3. Tampere: Tampereen yliopistopaino. 138-150.

Vehviläinen, J. & Karamo, M. 2013 Ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelma vuosina 2011-2012. Seurantatutkimuksen raportti. Raportit ja selvitykset 2013:5.Tampere:Opetushallitus, 5-

